

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת פקודי תשפ"ב

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

אלה פקודי בני ישראל (לח, א)

ומשבחים רק בשפתיים. "ובלשון חסידים" - החסידים יותר צנועים ומשבחים ומהללים רק בלשון, "ובקרב קדושים" - הקדושים שהמה במדרגה גבוהה ויותר בהצנע לכת המה רק בקרב. כמו שכתוב (הושע יא) 'בקרבך קדוש'. (מילין חדתינ)

ככל אשר צוה ה' את משה (לט, לב)

כשהספיד מרן החפץ חיים את חתנו רבי צבי הירש לוינסון הביא את הפסוק הזה ושאל לכאורה ראוי היה להיכתב כאשר ציוה ה' 'אותו', שכן בו דיבר הכתוב, אלא אצל משה רבינו לא היה קיים "אני", וממילא לא היה קיים גם "הוא", אלא שמצוי איזה יהודי בשם משה, שעשה כל מה שציוה ה' את משה זה...

(מובא בדרך שיחה)

אלה פקודי המשכן משכן העדת (לח, כא)

מובא במדרש (שמות רבה נא, ו): "ולמה עשה עמהם חשבון? הקב"ה יתברך שמו מאמינו, שנאמר (במדבר יב) 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם? - אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים אחריו... ומה היו אומרים? רבי חמא אמר, היו אומרים: 'חמי קדל דבריה דעמרם', וחברו אומר לו: 'אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר?'! כששמע משה כך אמר להם: חייכם, נגמור המשכן אתן לכם כשבון, הוי 'אלה פקודי המשכן'."

הנה נתבונן על מי מדברים כאן. מחד גיסא עומד משה רבנו, שהקב"ה המעידי עליו "בכל ביתי נאמן הוא", ומאידך גיסא עומדים חבורת ליצנים, אפיקורסים, שפלים שבשפלים, שמתלוצצים על הגינותו של משה... וגם כלפיהם רוצה משה רבנו לקיים" והייתם נקיים", והוא מגיש להם חשבון על כל ההוצאות וההכנסות של מלאכת המשכן.

הוא מתחיל ומפרט: "כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהבה תנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש". זה הזהב שנכנס. להיכן הלך כל הזהב הזה? משה רבנו לא מפרט! לא מוזכר בפסוקים מה נעשה עם הזהב.

לכאורה קשה, הרי כל מטרתו של משה רבנו היתה להגיש חשבון. וכי זה נקרא חשבון? לפרט הכנסות מבלי לפרט הוצאות?!

השאלה מתחזקת לנוכח העובדה שלגבי ככרות הכסף משה כן מפרט את ההכנסות מחד גיסא, ולאן הכסף הזה הלך מאידך גיסא. מחד הוא אומר: "וכסף פקודי העדה מאה ככר ואלף ושבע מאות חמשה ושבעים שקל בשקל הקדש", ומיד הוא מוסיף ומפרט למה שמש הכסף: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת. מאת אדנים למאת הככר, ככר לאדן. ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וויים לעמודים".

גם לגבי הנחושת מפרט משה: "ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל", ומיד אחר כך "ויעש בה את אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת וכו'".

מדוע אפוא לא מפרש משה מה עשו עם הזהב?

שמעתי ווארט טוב מאוד ליושב השאלה:

מי בקש פרוט? - ליצני הדור. ליצני הדור לא תורמים זהב, וכיון שלא תרמו זהב - אין צורך לתת להם פרוט עליו, ואילו אלו שכן נתנו זהב - לא נצרכו כלל לפרוט כלשהו! הם נתנו את הזהב עם "לב זהב" ולא התענינו כלל מה נעשה בו!

הליצנים יקבלו פרוט מדויק על מה שהם נתנו, על הכסף ועל הנחושת, אבל לא על הזהב שלא נתנו...

(יחי ראובן)

מאוצרות המגידים

אלה פקודי המשכן משכן העדות.

הנה אמרו חז"ל [תנחומא פ' משפטים] 'כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים', וא"כ מה שייך כאן לפסול את הראשונים?

בספר אור החיים הק' כתב וז"ל: אומרו אלה לפסול כל מנינים שבעולם, כי כל מה שימנה אדם מקניינים המדומים אין מניינו מנין. ושמו מורה עליו - מה אתה מונה? אבל מנין זה עומד לעולם. והטעם: להיותו מנין המשכן המופלא אשר שכן שם אלוקי עולם עכ"ל.

החפץ חיים זצוק"ל היה אומר: אנשים רגילים לומר - כי כל הטפשים הם חכמים לעצמם. ואני אומר להיפך - כל החכמים הם טפשים לעצמם, כי האדם עמל ויגע כל ימי חייו לאסוף הון ולבנות בתים וכדומה, ע"ז נותן כל זמנו ומרצו, אבל זה לא לעצמו. ועוזבו לאחרים חילם" "כי לא במותו יקח הכל" ולדאוג לעצמו אין לו שכל - כי הרי אין מלוין לאדם לא כסף וזהב אלא תורה ומצוות ומעשים טובים בלבד עכ"ד.

אמרת בדרך צחות: כתוב בפ' תשא - הקב"ה אמר למשה "פסל לך" ואמרו חז"ל: הפסולת שלך, מהפסולת נתעשר משה. לכאורה קשה - אם הקב"ה רצה להעשיר את משה לא היה לו ממקום אחר להעשיר אותו אלא מהלוחות! ועוד מהו המיוחד שבלשון פסל לך?

אלא, הקב"ה רצה ללמד לנו כי בשביל להיות עשיר לא צריך לעזוב את התורה, עם התורה יכול להיות עשיר, רק דבר אחד צריך האדם לדעת: שעשירות היא רק פסולת - והעיקר היא התורה. ולא לעשות מהעיקר פסולת ומהפסולת עיקר.

(דרכי מוסר)

ויתנו את הפעמונים בתוך הרמונים וגו' (שמות לט, כה).

מזה מסתייעי הרמב"ן לפרש שהי' הפעמוני' בתוך הרמונים ממש לא כפירש"י שהי' בין הרמונים אמנם מקרא שלאחריו מסייע לפירש"י דאמר פעמן ורמן פעמן ורמן, ולולי דמסתפינא הייתי אומר או"א דא"ח כי הי' פעמן בלא רמון ואח"כ רמון ופעמן בתוכו ואח"כ פעמן בלא רמון ואח"כ רמון ופעמן בתוכו וכן הי' על שולי המעיל סביב סביב והרמז עפ"י דאחז"ל [ערכין ט"ז]. שמכפר על לה"ר, ונ"ל דלא דוקא המדבר רע על חברו אלא גם המדבר טוב על עצמו ומתפאר כך וכך עשיתי מע"ט היינו ממש כמו לה"ר על חברו ומי לנו גדול מנחמ"י נענש על אמרו זכרה לי אלהי לטובה [סנהדרין צ"ג ע"ב] ומכ"ש מי שאינו מתכוון אלא רק להתפאר, ע"כ הפעמוני' מכפרי' על לה"ר ורמונים עם פעמונים בתוכו מכפרי' על מלאי' מצות כרמון ומשמיעי' קול בחוצות. ועד"ז אמרתי רמז בפסוק פזר נתן לאבינוי' צדקתו עומדת לעד [תהלים קי"ב] פי' כי בנתינת צדקה ישובח גם זה האיש המפאר עצמו שאפי' לנסות הקב"ה הותר [תעני' ט']. מכ"ש לפאר עצמו בזה וזהו פזר נתן לאבינוי' פזר ר"ת פ'עמון ז"ה ר'מון פי' שמשמיע קול בנתינתו לאבינוי' מ"מ צדקתו עומדת לעד.

(חתם סופר)

כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו (מ, לח)

האש שבערה מעל המשכן היתה מעליו גם ביום ולא רק בלילה - מסביר המהרי"ל מוואלקאווישק - אלא שביום לא ראו אותה מפאת הענן שכיסה על המשכן ועל האש.

מכאן עלינו ללמוד, שאש ההתלהבות בעבודת ה' אינה צריכה להיראות כלפי חוץ, אלא להיות כמכוסה ולבעור בתוך הלב פנימה.

על פי זה מבאר רבי סעדיה גאון את הפסוק בשיר השירים (ב' יד) "יונתי בחגווי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך" - כאשר "יונתי בחגווי הסלע" והאדם חבוי "בסתר המדרגה", מבקש הקב"ה "הראיני את מראיך השמיעיני את קולך", שכן אוהב דוקא את עבודת ה' הנעשית בסתר, הרחק מעין רואים.

(ומתוק האור)

בספר 'מילין חדתינ' מביא לבאר ברעיון זה את מה שאנו אומרים: "בפי ישרים תתרומום ובשפתי צדיקים תתברך ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל". טעם השינוי לשון הוא לפי מדרגתם: "בפי ישרים" - הישרים המה מתפללים ומשבחים בפה, שנראה כלפי חוץ באופן גלוי לעין כל ולשמע כל אוזן, ומעליהם הצדיקים "בשפתי צדיקים" - בהצנע לכת

עד היום הזה בקריאת ד' פרשיות] ובזריזות כזאת בנו את הכל, עד שבשני בקרים היתה כל הדבה מוכנה, שנאמר 'נדבה בבוקר בבוקר', איך עצר אותם השי"ת לכבוד יום הולדת של יצחק, הרי החת"ס לא אחז מלעשות חגיגה ביום הולדת. והרי הקב"ה יודע שהיה ליצינים שיצחקו על משה רבינו וכלל הקמת המשכן, וא"כ מדוע ניסה אותם הקב"ה בניסיון כזה?

ותירץ רבי חיים יסוד נפלא, כי הנה כל יהודי בונה בלבו משכן ה', בלבבי משכן אבנה, הנשמה יורדת מעולם העליון ונכנסת לתוך גוף גשמי, ומשתוקקת מאד לבנות משכן לה' כאן בעוה"ז, והאדם משתדל כמה וכמה השתדלויות לבנות משכן לה'. הן ברוחניות, והן מי שמהפך גשמיות לרוחניות. אדם לוקח על עצמו להשתדל למסור נפשו לבנין הקדושה שבנפשו.

אלא שדרך האדם שכשאני רואה הצלחה במעשיו, נופלים כל התשוקות וההתלהבויות שהיו לו קודם לכן, מכיון שאינו רואה פירות במעשיו, הרי הוא עוזב ויוצא. יש לך אחד שמתחיל להתייגע בתורה, או לטורח את לבו ומחשבתו, או להתפלל בכונה, או לזכות ליראת ה' בכל מעשיו וכדו', אך לאחר תקופה קצרה שהוא משתדל ואינו רואה פירות במעשיו, שוב אינו משתדל יותר, כי מתייאש ואומר שזו העבודה אינו שייך לי. וסימן הוא שלא אמר 'נעשה ונשמע' בשלימות.

כמ"ש השלה"ק 'כי בושש משה' אע"פ שאמרו נעשה לפני נשמע, היתה קבוצה אחת שנבהלו ממה שמושה בושש לרדת, 'כי זה משה האיש' היינו ההצלחה שאנו ממתנינים ומצפים שתבא לנו, לא ידענו מה היה לו', ההצלחה התעכבה מלבא. לכן הלכו לחפש סיפוקים אחרים בעולם, בזמנם זה היה עגל ומחולות, היום זה סמארטשקע, כיון שאין לו סבלנות להמתין להצלחה, הרי הוא עוזב ומחפש דברים אחרים, ואע"פ שהוא צעק נעשה קודם לנשמע, הרי זה לא היה באמת מהפנימיות שלך, שהרי בשעת נסיון ברכת לחפש לך בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

כדי לתקן את ה'נעשה ונשמע' ציוה הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, שע"ז יתעורר בנו תשוקה וכיסופין, ממש שיר השירים אשר לשלמה, ותיכף שהיכינו כל מעשי המשכן, לא שאלו את משה רבינו רק רצו להרים את הקרשים, והם לא עמדו ונפלו תיכף, גם בצלאל ואהליהב ניסו להקים את המשכן, ושוב לא יפלו, תיכף הם חוששים שלא עשו כראוי, כמו שאדם נבהל לחשוב על נפשו אולי לא למדתי כראוי וכדו', ויחפש כל מיני ריעותות, אך משה רבינו אומר להם, חס ושלום לחשוב כך, אתם עשיתם הכל כאשר ציוה ה', תמתינו תשעים יום, ליום הולדת של יצחק, א' ניסן. והיו ליצינים שהיו מהרהרים, וכתבו בוואטסאפ שלהם, שזה לא אמיתי, התשוקות לא עזרו כלום. אך רוב עם ישראל המתינו זמן רב, שזה היה נדמה להם לנצח נצחים, עד א' ניסן. וזה בא לתקן את ה'כי בא שש' שלא המתינו.

וכך אצלינו בפרטיות, הקב"ה השביע כל אחד מאיתנו, תהא צדיק ואל תהיה רשע, בלבבך משכן תבנה. והנה האדם יורד לעוה"ז לומד ועושה רצון ה', ולא רואה גילויים, רק חושך, אין שום השראת השכינה, כך בגיל ארבעים חמישים ששים, מגשש באפלה, ברזא דטאפטע ית וואנטע, כי מנסה ה' אליכם אתכם. כמ"ש הבעש"ט ומובא בדגמ"א ב' כי תבא וב' נציבים. וזה מה שכתוב במדרש לגבי בנין משכן הכללי, וכן לגבי המשכן הפרטי, כל מה שאדם רוצה להקים בנפשו מוסד של תורה וחסד, והנה המלאכה נמשכת הרבה יותר זמן ממה שעלה על דעתו, והקב"ה בודק ומבחין אותו אם הוא יעזוב באמצע העבודה ויתייאש, או שימתין בסבלנות, כי סוף השראת השכינה לבא, אשרי המחכה ויגיע.

וכתב התפארת שלמה שזהו הסיבה שאנו מצפים כ"כ הרבה זמן למשיח צדקנו, לבדוק אם אנו לא מאבדים את הסבלנות, כי בדרך הטבע היינו מתייאשים לפני אלף שנה, והקב"ה מנסה אותנו אלף תשע מאות ושלשים וארבע שנים, להשתוקק לאותו דבר מאות שנים, הישמח משה, החפץ חיים, ישבו בהשתוקקות וגעגועים, ממש כלתה נפשם, ואנו עדיין יושבים ומשתוקקים, הקב"ה יושב ומצפה לראות אם אנו עדיין לא מתייאשים. ואזי יאמר 'ביום הראשון באחד לחודש הראשון בשנת תשע"ו תקים את המקדש השלישי'.

זהו המזמור 'מזמור שיר ליום השבת' לא לאותם ג' החדשים, אלא לקראת אלו העניינים בכלל ובפרט, כשאנו מקבלים שבת קודש, ומשה רבינו מחזיר לנו בקבלת שבת את הכתרים של נעשה קודם לנשמע, כמ"ש החי' הרי"ם. לזאת אומרים את היסוד הזה כאן ועכשיו, הרי עבדת את השי"ת במסירות נפש כל השבוע, היית בטוח שתזכה להרגיש טעם מתיקות השבת, והנה לא דובים ולא יער, ואתה מתבטל ואומר 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך', יש לו ית' מחשבות עמוקות מאד, מתי תזכה להשראת השכינה ולטעום טעם שבת, ומתי לא.

וכמ"ש בספה"ק שערי קדושה למהרח"ו בשער הראשון ושער השני הוא מלמד איך יכול האדם לעבוד את ה' בזה העולם במצוות ומעשים טובים ומדות טובות, והתכלית של שער א' וב' הוא השער השלישי שנקרא 'שער השגת רוח הקודש'. בין השער הראשון והשני לבין השער השלישי יכולים

וביאר המאור ושמש שתכלית עבודת המשכן היה שהיה מקום השראת השכינה בזה העולם, ולזה היו צריכים להכין להביא את התרומה בנדבת הלב, וכל אחד היה לו התלהבות גדולה בנדבת המשכן. אלא שלאחר שהביאו את הנדבה נאמר 'מריבים העם מדי העבודה למלאכה', ונשאר מנדבת לבם יותר ממה שהוצרך להשראת השכינה במשכן, וממילא נשאר מזאת ההארה שבכל שנה כשלומדים אלו הפרשיות נכנס בלבו של אדם, שיירי נדבת הלב. וכן משמע מכמה מדרשים, שאמר משה להקב"ה הנה הותירו בתרומתם, מה נעשה בנותר, ואמר לו הקב"ה לך עשה בהם משכן לעדות.

ופי' המאור ושמש שמוטר הקדושה נכנס בתוה"ק, 'עדות ה' נאמנה מחכימת פתי', וכשעוסקים באלו הפרשיות נתעורר נדבת הלב שבאותה שנה. והוסיף המאור ושמש הרי בשנה הקודמת כבר גם קראנו באלו הפרשיות, האם זכינו להשראת השכינה בכל מעשיו דיבורינו ומחשבותינו? לזאת צריך לומר 'אלה', אלה פוסל את הראשונים, כפי הנראה לא קבלנו כראוי אלו הפרשיות בשנה קודמת, ובשנה זאת ניכנס ללמוד את הפרשיות עם הכנה אמיתית לקבל השראת השכינה במעשיו דיבורינו ומחשבותינו, ועי"ז בלבבנו משכן נבנה. ובפרט בשבת חזק חזק ונתחזק.

ראיתי לזה הוספה נפלאה מהמשגיח רבי חיים זייצ'יק, ע"פ דברי המדרש: 'כיון שגמרו מלאכת המשכן היו יושבים ומצפים, ולא ידעו מה לעשות, הלכו עושי המלאכה אצל חכמי לב, ואמרו להם מה אתם יושבים ומצפים, העמידו את המשכן ותשרה שכינה בינותינו, היו מבקשים להעמידו, והיה נופל, מיד הלכו אצל בצלאל ואהליהב אמרו להם שמא על ידכם ראוי לעמוד, מיד התחילו להעמידם, ונפלו ולא יכולו, כיון שלא היו יכולים להעמידו, נכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו, רבינו משה כל מה שאמרת לנו עשינו, כל מה שאמרת ליתן נתננו, הרי כל המלאכה לפניך, מדוע אין אנו יכולים להעמידו, שמא חיסרנו איזה דבר, ראה הכל לפניך. בא משה והיו מראים להם כל דבר ודבר, שנאמר ויביאו את המשכן אל משה, מיד וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אותה כאשר ציוה ה' את משה כן עשו, אמרו לו, כך וכך אמרת לנו לעשות, למה אינו עומד? בצלאל ניסה, חכמי לב ניסו, ולא יכלו להעמידו, והיה משה רבינו מיצר על הדבר, מיד וידבר ה' אל משה, ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את משכן אהל מועד. ולמה לא אעמידנו מיד, אמר לו הקב"ה שהוא ממתין ליום שנוולד בו יצחק ביום א' ניסן'.

מתחילה לא סיפר להם הקב"ה שיש להמתין לאיזה זמן, רק לאחר שהשתדלו כמה וכמה פעמים, גילה הקב"ה למשה שיש זמן קצוב לכך.

לא שצריך להמתין לאיזה זמן מסוים, אלא לאחר שהאדם ניסה והשתדל והשתדל ולא ידע מה חסרון יש במעשיו, עד שגם משה רבינו בעצמו אינו יודע מה הסיבה לכך, עד שאמר הקב"ה בעצמו שיש זמן חנוכת הבית ביום א' ניסן. וכששואל משה רבינו מה' ולמה לא אעמידנו מיד', אומר לו הקב"ה 'לך אני אומר' כיון שביום ראש חודש ניסן הוא יום הולדת של יצחק אבינו, אני מבקש לערב שמחה בשמחה, להקים את המשכן ביום שנוולד בו יצחק. משה רבינו לא אמר את התשובה לבני ישראל, רק דחה אותם ואמר שאין מקימים את המשכן לעת עתה. ולא גילה להם הסיבה.

והיו ליציני הדור מרננים - אלו הם הליצינים העומדים בכל דור ודור, וכן בדורנו הם עדיין עומדים ומתלוצצים - ואומרים הנה נגמר מלאכת המשכן ועדיין אין מקימים אותו, ולא היו יודעים מחשבתו של הקב"ה, ואמרו כמו שאין בצלאל יכול, גם משה אינו יכול.

כי באמת בדרך הטבע קשה מאד להבין איך בנין כזה יעמוד, על אדנים של כסף טהור, ויריעות כבדים כאלה על קרשים וכל זה יעמוד על אדני כסף טהור. אמרו הליצינים מסתמא אין הבנין הזה יכול לעמוד על עמודו. כל המקוואות והקאווע שטיבלאך והווסטאפים היו מלאים ג' חדשים בדברי ליצנות ורינון על משה רבינו.

על זה אמר דוד המלך את הפרק של משה רבינו 'מזמור שיר ליום השבת' ר"ת למש"ה. וכך אמר, 'כי שמחתי ה' בפעליך במעשי ידיך ארנן', כל זה היה בחנוכה כשנשלמה מלאכת המשכן, אך 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך' שלא הרשית לנו להקימו מיד, אמרת לנו להמתין ג' חדשים. 'איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת', אינם מבינים סודות התורה מדוע הקב"ה מעכב את הקמת המשכן. אך אנו כשרי בני ישראל אומרים יחד עם משה רבינו 'צדיק כתמר יפרח' זהו יצחק אבינו שנוולד ביום א' ניסן, בו ביום יקום המשכן. כך כתוב במדרש תנחומא פרשת פקודי.

והקשה רבי חיים זייצ'יק מה שייך יום לידתו של יצחק להקמת המשכן, מה רע ביארציטי של הרה"ק מגארליץ ז"ע, או יום לידתו של הערוך לנר, ומה לא טוב ביום הולדת של משה רבינו ז' אדר, כמה שבועות לפני א' ניסן. איך חיפש הקב"ה בלוח איזה יומא דפגרא מחנוכה עד ניסן ולא מצא רק יום הולדת של יצחק ביום א' ניסן?

ועוד צ"ע הרי בוחן לבבות ה', לאחר שנפלו בעבירה מאוסה כזאת, ולבם כוסף ומשתוקק לשוב בתשובה שלימה על חטאם, והנה בנו בכל כחותם ונדבת לבם הו', את המשכן. [וכמ"ש המאור ושמש שנדבת הלב נשאר בנו

לעבור שמונים שנה ועדיין לא ישיג כלום, אדם עושה את שלו, ויושב ומצפה 'מתי תבא לידי'. אם הוא בורח כשוראה שאין האור מגיע, אזי הוא 'איש בער ולא ידע', כי הקב"ה עמקו מחשבותיו מתי יזכה זה האדם ליום הולדתו של נפשו, בעת שיעלה הרצון מאת הבורא יתברך.

(הגרמ"י רייזמן)

"בהעלות הענין"

הפרשיות אחרונות בספר שמות עוסקות במשכן ובכליו: תרומה ותצוה, ויקהל ופקודי. כי זה עיקר, וזו הפסגה. וכמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות, שספר בראשית הוא ספר היצירה, הן יצירת העולם והן יצירת האומה, וספר שמות הוא ספר הגלות והגאולה. והגאולה לא הסתיימה ביציאת מצרים, כי עדיין היו גולים במדבר, בארץ לא להם. גם לא בכניסתם לארץ והתיישבותם בה. הגאולה התממשה בקבלת התורה ועשיית המשכן, "כששב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה [לשכינה] (בראשית רבה מז, ח) ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן, ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

נפלאים הדברים.

אבל לאורם, נשאלת שאלה.

הואיל וספר שמות הוא ספר הגלות והגאולה, והגאולה הושלמה בהשראת השכינה התמידית במשכן, שסמלה הענין, היה הספר אמור להסתיים בפסוקים: "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענין וכבוד ה' מלא את המשכן. כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמות מ, לה-לח). ברם, מדוע נוספו עד שני פסוקים באמצע: "ובהעלות הענין מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם, ואם לא יעלה הענין ולא יסעו עד יום העלתו" (שם, לו-לז). זאת יש להשמיע בפרשת המסעות (במדבר ט). כאן המקום לומר שהענין שכן על המשכן, ותו לא.

והתשובה יסודית, ומחייבת כל כך!

בגמרא (שבת לא ע"ב) אמרו, שמלאכת סותר בשבת, היא כשותר על מנת לבנות במקומו (וברמב"ם הלכות שבת פ"א ה"א). ושאלו, שהרי מלאכות השבת נלמדות ממלאכות המשכן, ובמשכן סותרו בצאתם למסע כדי לבנותו שלא במקומו, בחניה הבאה. ותרצו: כיון דכתיב "על פי ה' [יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנן] (מבדבר ט, יח), כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. ובאורו, שמקומם היה היכן שרצון ה' שיהיו. ובכל מסעיהם לא היה להם אלא מקום אחד, המקום בו ה' רוצה שיחנו, מה לי הכא מה לי התם.

ומעתה, זו התשובה לשאלה. אימתי נחשבו לגאולים, לא כשיצאו ממצרים, שעדיין היו במדבר בארץ לא להם, כדברי הרמב"ן. וגם לא כשנכנסו לארץ ישראל, שהרי גם ממנה גלו. הם נחשבו גאולים כשהשכינה שרתה ביניהם ומקומם הוא היכן שהשכינה, אחריה לכו ובעקבותיה יחנו!

ומה זה אומר לנו –

שאין לנו אלא רצון ה'. אין אנו מתפעלים את רצוננו, אין אנו הולכים אחר דעתנו. נושאים אנו עין אל הענין, שומעים לדעת תורה, וחוקרים מה אומרת ההלכה. רק לאורם נוסעים וחונים, רק לפיהם פועלים. ואז אכן גאולים, ובסיעתא דשמיא מצליחים.

ונספר –

בבריסק התלקחה מלחמת בחירות לועד הקהילה. מצד אחד נצבה רשימת היראים, שמעמדיה זכו לגבוי של הרב, מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל. מהצד האחר, מסטרא האחרת, רשימת פורקי העול שבקשו לבטל השגחת הרב על השחיטה ולבטל את הפנית תקציבי הקהילה, בין השאר, לתמיכת בחינוך התורני ובתחזוקת מקוה הטהרה. המערכה התנהלה בעיקרה באמצעות מודעות רחוב, פשקווילים, שהודבקו בעיקר על קירות בתי הכנסת, מקום כינוסם של היהודים, וכל צד ניסה למשוך אהדתם של ההמונים, פשוטי העם, שבהצבעתם יקבע צביון הקהילה. שני הצדדים הדיפסו מודעותיהם בבית הדפוס היחיד בעיר. הלה היה המרויח היחיד מהתלהטות הרוחות, מהכרוזים וכוזיבי הנגד. בגדר חובת ההשתדלות העביר המדפיס כל כרוז שהוזמן לצד שכנגד, שייכין תגובה הולמת ויגביר את גובה הלהבות.

הבחירות היו אמורות להתקיים במוצאי שבת. ביום חמישי ישבו הנציגים החרדיים בבית הרב, לסיכום המערכה. ספרו על ההשמצות וההכפשות נגדם, על מערכת השקרים והעלילות שנוקמה ועל ההסתה הפרועה כאילו נציגי החרדים מתעלמים ממצוקות ההמונים העמלים ואינם דואגים לרווחתם ואת כל התקציב מפנים הם לענייני דת, בעוד שהרב דאג כל כך לכל יהודי והיה קשוב לכל מצוקה. כמה צדקה חולקה, כמה עזרה ומתן בסתר. ולהפך, הלא

בשעת לילה מאוחרת נמסרה המודעה לבית הדפוס.

שעה לאחר מכן, נמסר העתק למפלגה היריבה.

איזו סערה עוררה! דוקא משום שכל מילה בה אמת, דוקא משום שהרשימה כל כך בטיעוניה. החליטו שההגנה הטובה היא ההתקפה. הגיבו על סעיף אחר סעיף בלשון בוטה, בנאצות והשתלחויות. פגעו בנציגים אישית, ולא פסחו אף על הרב. פנו אל הרבדים האפלים ביותר שבנפש האדם, באשמורת הבוקר מסרו את מודעתם לבית הדפוס.

והדפוס, באותם ימים, נסדר באותיות עופרת יצוקה. אות אחר אות שובצה במלקחיים. בעבודת כפיים איטית ומיגעית. ככל שהתארך הנוסח, התאחרה העבודה. ועכשיו, שהיה עליו לסדר ולהדפיס שתי מודעות מרובות מלל, ארך הדבר שעות ארוכות. הכלל, בשעות אחר הצהריים של ערב שבת נמסרו המודעות למזמינים, שמיהרו איתן אל הרב מבריסק. הציגו בפניו מודעה לדוגמה.

"היכן כולן", שאל.

מדוע צריך את כולן, כדי לאשר די במודעה אחת. אבל דברו היה לחוק.

שטחו על השולחן את ערמת המודעות.

גחן וקרא בתשומת לב, שורה אחר שורה. סיים, והביע שביעות רצונו: "זעייער גוט! טוב מאד!"

פני העסקנים זרחו.

גחן שוב, ואסף את ערמת המודעות. פנה עמה אל החדר הפנימי, ויצא אליהם בידיים ריקות.

נדמהו. מה זאת?

הסביר: "המודעות נפלאות, מתומצתות ובהירות, משכנעות בעליל. אבל השעה מאוחרת. וכשתשלחו נערים משולהבים להדביק על כתלי הכנסת עלולים הם לגלוש מבלי משים מעבר לשקיעת החמה ולהכנס לספק חלול שבת. לכן החלטתי לגנוז!"

"אבל בלעדן, נפסיד את המערכה!" קוננו העסקנים.

השיבם הרב: "הכתוב אומר: סוס מוכן ליום מלחמה, ולה' התשועה (משלי כא, לא). כלומר, התוצאה ממרום, אלא שעלינו מוטלת חובת ההשתדלות. ואם כרוכה היא בספק איסור, לא זו ההשתדלות אודותיה נצטוונו!"

הציע אחד: "ניתן לגוי להדביק את המודעות. כדאי הוא בעל ה"עיטור" לסמוך עליו, להתיר אמירה לנכרי לצורך מצוה דרבים" (באורח חיים רעו ס"ק כה).

אבל הרב מבריסק היה כצור חלמיש, והפרנסים יצאו מלפניו בידיים ריקות, תרתי משמע. בתחושה שהמערכה אבודה. שהרי למשכילים ולחילונים אין כאלו עכבות, והם יכבשו את הזירה.

ואכן, חששם התאמת. כתלי בתי הכנסת השחירו ממודעות הענק של החילוניים, שהשיבו בשצף קצף להאשמות החרדים. אותן האשמות שלא פורסמו, כיון שהרב גזר את המודעות שהוכנו. המוני היהודים שעלו לקבל את השבת עצרו וקראו את המודעות המתלהמות, את הביטויים הפוגעים והגדופים הזולים ולא הבינו על מה יצא הקצף, מדוע לתקוף כך ולהשמיץ בפראות, הניסוח הזול והירוד, ההשתלחות הפרועה חסרת הרסן, קוממה –

אילו היו המודעות מודבקות, היו קוראים אותן מערכה מול מערכה, ומבינים שאין זו אלא תגובה, גם אם חסרת טעם ורמה. אבל עתה, נתפסה ההשתלחות התקפה מרושעת וזדונית, פוגעת ומקוממת, והיתה לשיחת היום. כמחאה נגדה, הצביעו המוני יהודי בריסק ברוב גורף בעד רשימת היראים המותקפת, שזכתה ברוב עצום.

"וראים אתם", אמר הרב מבריסק, "אין מרויחים מעברה, ולה' התשועה!"

הרב מבריסק על פי ה' נסע ועל פי ה' חנה, על פי ה' פעל ועל פי ה' נמנע מפעולה – וזכה! כמה מחייבים הדברים כל אדם ואדם!

(והגדת)

"אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה..." (לח, כא).

אפילו תפילה אחת לא היתה יכולה להיאמר שלא בכוונה. הטהרה שביצירה חייבת לתת את אותותיה בקדושה שתשרה במקום.

מאליו מובן שדברים שהם נכונים בקשר לבניין כל מקדש מעט, נכונים פי כמה ביחס למשכן, שכל שלבי עשייתו התבצעו בידי גדולי קדושי ישראל, ובמחשבות קודש שלא היה בהן שמץ זרות.

בהתאם לכך אמנם זכו ישראל שהמשכן יצא לא רק כלול בהדרו, אלא ששרתה בו השכינה בצורה גלויה, וגם בסופו לא נפל בידיים זרות. עמדו ליצירה זו זכות וקדושת יוצריה וזכות מעשיהם, שהתבצעו במירב השלימות (עפ"י "מראש צורים" ח"ב).

מדוע דחה הגר"א הצעה להקמת ישיבה?

בספר "אבי הישיבות" מובא מעשה נפלא: שעה שביקש הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, לייסד הישיבה בעירו, וכבר נמלך ושקל את כל צדדי הרעיון והשלכותיו, פנה כהרגלו לשאול בעצת האורים-ותומים, אצל הכהן הגדול שבימיו, מורו ורבו, הגאון רבי אליהו מוילנא.

הוא פרס בפניו את פרטי השאלה, מנה והזכיר את נקודות התורפה של הדור, עניינים ידועים בעיקרם, שכבר התרעו עליהם בפומבי, וכתשובה ופתרון הציע להם את הקמת הישיבה. צורך השעה מחייב את ייסוד הישיבה, סבר רבי חיים, שכן זו תהווה תריס בפני הרוחות החדשות, ותעמיד דורות של מנהיגים ממשיכי מורשת. הוא דיבר בהתלהבות ובהתפעלות על סגולת הרעיון ומעלותיו, וציפה לתשובתו, הוראתו, האם להקים את הישיבה אם לאו.

אך הנה נכונה לו הפתעה. רבו המובהק, שכל שאלה גדולה וקטנה בסוגיות הכבדות והחמורות ביותר הכריע על-אתר, כמעט בטרם שסיים את שאלתו, נשאר הפעם שקוע בשתיקתו ולא הגיב. רבי חיים הבין אל-נכון כי לא היתה זו שתיקה כהודאה, ושב על עקבותיו, אל ה'שב ואל תעשה'.

עברו ימים, חלפו חודשים, אך הרעיון הנאצל שכל-כך כבש את ליבו, לא חלף ולא נגזר. אדרבה, ככל שרבי חיים הפך בו והפך בו יותר השתכנע כי הכל בו. מצוקות השעה לא נעלמו בכדי, ונפשו הסוערת לא שקטנה באחת. הגיע היום, יש אומרים כעבור שלוש שנים, ורבי חיים שוב עומד אצל רבו, מבקש אישור לתוכניתו החדשנית. כבפעם הראשונה כך גם בפעם הזאת, עוד הוסיף להטעים, ולהביר, וכמה מעלות טובות ונכבדות מנה לזכותה רעיון שהגה.

והגר"א הסכים...

מובן שרבי חיים לא הופתע מן התשובה, שאלמלא ציפה וקיווה לה לא שב וניסה את ההצעה באוזניו, ובכל זאת תשובת הגר"א לא הניחה את דעתו. - מעיקרא מאי קסבר והשתא מאי קסבר - אזר הגר"ח עוז ושאל כמתמיה. ממה נפשך, אם גוף הרעיון פתרון טוב הוא, מדוע נפסל בראשונה, ואם פסול היה מעיקרו, הכיצד הוכשר איפוא באחרונה?

"רעיון נעלה ונשגב ככל שהיה" - - הבהיר לו הגר"א את השקפתו, תשובתו - "אם יתערב בו שמץ של מחשבה זרה עלול הוא לכישלון מראשיתו. כאשר באים לייסד מקום תורה וחסר בכוונת ה'לשמה' - כמו-כן יחסר ויגרע גם בהצלחת המקום. בביאתך הראשונה גילית מחשבותיך בהתפעלות ובהתלהבות יתירה. חששתי שמא נגיעה כל-שהיא מקנת אי-שם בליבך, ופוגעת בכוונת הלשם שמים, ולא יכולתי להסכים. מה שאין כן עתה, שבאת והרצת דבריך בניחותא וביישוב הדעת, כעומד מן הצד, הכרתי בך שלשם-שמים בלבד נתכוונת. מעתה לא אך מעשיך רצויים כי גם כוונתך רצויה, לפיכך נדון העניין להצלחה".

כנסיה לשם שמים - סופה להתקיים

"רבי יוחנן הסנדלר אומר: כל כנסיה שהיא לשם-שמים - סופה להתקיים; ושאניה לשם-שמים - אין סופה להתקיים" (אבות ד, יא).

מה חידש לנו ר' יוחנן הסנדלר בדבריו, הרי כל דבר שאינו לשם-שמים אין לו קיום?

מבאר הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל (דרשות "שבט הלוי" שער טז):

לא ניתנה תורה למלאכי השרת כי אם לבני אדם, בעל נגיעות, אשר אף אם רוצים לעשות לשם שמים - היצר הרע נלחם בהם ומפגל מעשיהם.

אולם ביכולתו של האדם להקדים רפואה למכה: בתחילת כל פעולה, בתחילת כל כנסיה שהיא לשם שמים יודיע ויכריז שמטרת הדבר היא לשם שמים, כך יסתלק בתחילת הפעולה את המחשבות הזרות. ואז גם אם באמצע יצליח היצר הרע להסיח את דעת העושה מה'לשם-שמים' - מכל מקום סופה להתקיים.

ואם כן, "כל כנסיה שהיא לשם-שמים" בתחילתה - סופה להתקיים לשם-שמים, אף אם באמצעה היה הפסק.

"משכן העדת - ספר מעלות זה המשכן שבשבים היה ראוי להיות נצחי ושלא יפול ביד אויבים... שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו מיוחסים לצדיקים שבדור, ולכן שרתה בו שכינה במעשה ידיהם ולא נפל ביד אויבים... אבל מקדש שלמה... [ו] בית שני שלא היה בו אחד מכל אלה תנאים - לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים..." (ספורנו, שם).

"טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז, ח) - "טוב אחרית דבר - בזמן שהוא טוב - מראשיתו" (חגיגה ב ע"א).

את העובדה המופלאה הבאה מספרים רבותינו בגמרא (בא מציעא פה ע"ב):

"כשהיו מתנחמים זה עם זה רבי חנינא ורבי חייא (על איזה עניין) אמר לו רבי חנינא לרבי חייא: 'וכי אתי את המתקוטט? - חס ושלום אילו נשתכחה תורה מישראל הייתי מחזיר אותה מפילפולי'. אמר לו רבי חייא לרבי חנינא (בתשובה לכך): 'וכי אתי אתה מתקוטט? - שאני עושה שהתורה לא תשתכח מישראל כל עיקר! מה אני עושה? אני הולך וזורע זרעוני פשתן, וקולע מהפשתן שגדל רשתות ומכמורות, ואני צד בהם צבאים, ומאכיל את בשרם ליתומים. ואני מכין מגילות קלף מעורותיהם, וכותב תורה על מגילות אלו. ואני עולה לעיר שאין בה מלמדי תינוקות, ומלמד חמשה ילדים חמשה חומשי תורה, חומש אחד לכל אחד מן הילדים, ואני מלמד ששה ילדים (על פה) ששה סדרי משנה, סדר אחד לכל אחד מהם, ואני אומר להם, (בינתיים) עד שאלך לעיר ואחזור שוב לכאן, למדו זה את זה מקרא, ולמדו זה את זה סדרי משנה (שכל אחד מן הילדים ילמד את חבריו את החומש או סדר המשנה שלימדתי), ובכך עשיתי שמוכסח לתורה שלא תשכח מישראל.

"לזה התייחס רבי באומר: 'כמה גדולים (הם) מעשי חייא!'"

והדברים תמוהים ביותר: וכי עד כדי כך נשתכחה תורה מישראל, עד שלא נמצאו לו לרבי חייא חמשה חומשים מזומנים הכתובים מכבר? ואם נניח שרבי חייא ביקש לכתוב אותם חומשים על מגילות קלף בקדושה, הן יכול היה לכל היותר לקנות עורות מוכנים ולעבד אותם 'לשמה', ולכתוב עליהם את דברי הקדושה בקדושה ובטהרה. כל הטורח שקדם לעיבוד - כזריעת הפשתן, קליעת הרשתות, צידת הצבאים וכיוצא בזה - לשם מה נועד? כלום לא טוב היה לו לנצל את זמנו היקר לתורה עצמה, ללמוד וללמד?

משכן העדות - חותם הלשמה

האמת היא כי לא רק יצירת המשכן היתה כולה חתומה בחותם ה'לשם שמים' הטהור, אלא אפילו גביית הכס ושאר החומרים שהוצרכו לבניין, צריכה היתה להיעשות מתוך כוונה טהורה זו. זוהי הסיבה שהתורה צוותה שחכמי הלב יתעסקו לא רק בעשיית המשכן וכליו, אלא גם בניצוח על מגביית החומרים למשכן. בפירושו העידה כך התורה (שמות כח, ה): "והם יקחו את הזהב וכו'" (עיין בפירושו ה"ספורנו", שם. בזה).

המלבי"ם מבאר שהתואר "משכן העדות" (בתחילת הפרשה) מלמד שהמשכן עצמו העיד בעדות ברורה שכולו נעשה באמונה, מבלי שמץ שלמעל או גניבה. העובדה שלאחר שישאלו זכו להשלים את הקמת המשכן, אכן ירדה השכינה לשכון בתוכו, והיא העידה כמאה עדים שכל מלאכת המשכן התבצעה בשיא ההידור והשלימות, שאלמלא כן היה בלתי אפשרי שהשכינה תשרה בו בצורה נשגבה כל כך.

כך גם נאמר בתורה בפתח הצוים אודות בניין המשכן. על ההקמה עצמה נאמר: "ועשו לי מקדש", ופירש על כך רש"י: "ועשו לשמי בית קדושה". אולם לא רק הבניין חייב היה להיבנות לשמו של מקום, אלא גם הרמת התרומה היתה צריכה להתבצע כן, כפי שנאמר (כה, ב): "ויקחו לי תרומה", דהיינו "לי - לשמי" (בפירושו של רש"י, שם). נמצא שלמן הצדע הראשוני ביותר, כל מלאכת המשכן חייבת היתה להתבצע לשם שמים.

יצירה שכל כולה נוסדה על טוהר כוונות של קדושי עליון, פשוט שתקבל תוקף מיוחד במינו.

הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל הוסיף בעניין זה ראייה מספר שמואל-א (טז, א). לאחר שנדחתה מלכות ישראל משאול, אמר ה' לשמואל הנביא: ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך".

ונדרש בילקוט (רמז קכד): "שיה אמלך לשמי, שבכל מקום שנאמר לי קיים לעד ולעולמי עולם". והילקוט בהמשך הדברים מונה כמה דברים שנאמר בהם לי - בכהנים, בלוויים, בזקנים, במקדש.

ביאור הדברים: בכל מקום שנאמר בו 'לי' היינו 'לשמי' - לשם ה'. ודבר הנעשה לשם הקב"ה קיים לעולם!

בשם הגר"א מוילנא נמסר שאמר שאילו היו בונים בית כנסת במחשבות טהורות בתכלית, לשם שמים, מבלי תערובת מחשבה זרה כלשהי, דהיינו שאפילו חוטבי העצים למבנה וכיוצא בהם, היו פועלים אך ורק מתוך מחשבות טהורות, ולא מתוך נגיעות אנוכיות כלשהן - באותו בית כנסת

כן נהג גם רבי נחונייה בן הקנה, שבכניסתו לבית המדרש התפלל תפילה קצרה (ברכות כח ע"ב).

מדוע נערים בני-טובים מתקלקלים?

הגה"ק בעל ה"בני יששכר" (בספרו "אגרא דפרקא" אות קכו) תמה בשם הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל, על פשר העובדה שלעיתים ניתן לפגוש בילדים, שבעודם רכים בשנים הם מתמידים בתלמודם בבית רבם, גם מתפללים בכוונה ומיישרים אורחותיהם, והנה משעה שהם גדלים ומתבגרים כאילו הם משנים את עורם לבלי הכר. לצערנו, תופעה מוכרת וכוונת ללא ספק.

מלבד השוני הקיצוני המעורר פליאה, התמיהה רבה עוד יותר לאור מה שידענו כי הבל פיהם של תינוקות של בית רבן הוא הדבר הטהור ביותר שמצוי בעולמנו ועליו עומד העולם, ואם כן מדוע הבל טהור זה שאין בו חטא אינו מציל אותם מלחטוא? הרי מקולבנו שמצוה גוררת מצוה, ומדוע המצוות שעשו בצעירותם, אינן מזכות אותם בטייעתא דשמאי, שיוכלו להתמיד בדרגתם הרוחנית?

השיב על כך הרה"ק מרימנוב, שהסיבה לתופעה זו היא – משום שאבותיהם של אותם נערים עסקו במשא ובמתן שלא באמונה, ונמצא שבממונם התערב גם ממון של גזל. כיון שאותם ילדים ניוזנו ממאכלים שנקנו מממון שלא היה נקי מעוון גזל, מאכלם לא היה בתכלית הטהור, ועל כן נולדו בהם תאוות ומידות רעות, שבסופו של דבר הטו אותם מדרך הישר!

מעשי הגדולים של ר' חייא

"סוף מעשה – במחשבה תחילה". אין אדם בר-דעת עוסק בעבודות שאין להם תכלית, אפילו בעובדין דחול. אבל מחשבת יעד התכלית המקופלת בגנוי הרהוריו בעת העשייה, אין לה יד ותפיסה בעצמו של מעשה. התוכניות, ההכנות וההכשר, אינם משנים כלום ואין להם תוצאות מורגשות, בעצמו של חפץ.

ובנוסף להאמור לעיל יש להעמיק: שולחן שיצרו נגר, אין בו חילוק אם עשהו כדי לשמש מצע לאכילה ושתיה, או שהתקינו על מנת שישמש עמוד לתלמוד תורה. רק הכישורים וההתמסרות שהשקיע האומן בשעת המלאכה, הם אלו שמעצבים וקובעים את דפוסו הגשמי.

שונים הם הדברים מן היסוד בחפצי שמים. ושוורש הדברים נעוץ בתורת "לשמה" האמורה בחפצים של קדושה. חוטין של ציצית שנוזרו במכונה, אבל לא שזורו לשמן – הריהו כשאר חוטי צמר בעלמא, ואינם כשרים למצוות ציצית. יריעה שעובדה לשם קדושת ספר תורה, נעשית מוכנה ומוכשרת שיכתוב עליה ספר תורה, ולקבל תחולת קדושתה. ולא עוד, אלא שאף "הזמנה מילתא", וכבר משעה שעובדה האדם וזימנה לכך, חלה בה מעתה קדושת ספר תורה, והיא אסורה לשמש לעובדין של חול. ואם לא נצטרף לעיבודתה מחשבת לשמה, אין לנו בה אלא מה שהיא – עור בהמה גסה – ואינה כשירה לכתיבת ספרים.

נמצאנו למדים, שבדברים שבקדושה, "המחשבה תחילה", היא תנאי קודם המעשה. ועוד יותר, היא עצם מעצמיו של קדושת החפץ. בניגוד למעשים של חול, בקדשים – כלי המעשה ממליכים את עצמם את כלי הדעת! והמחשבה של שעת עשייה, היא-היא שקובעת את צורתו הרוחנית של החפץ. יסוד הלשמה, הוא היכללות והידבקות המחשבה גופו של החפץ.

ומעצמך אתה למד, שאף אם נעשו ההכנה וההכשרה כדנים, עד שתהא ראויה הקדושה לחול ה- הרי תוקפה, צורתה ומתכונתה של הקדושה, משתנית ומתגבשת, לובשת ופושטת צורה, כפי שיעור מעלת האדם, ותוקף ה'לשמה' שלו בעת העשייה; כפי איכות ההכנה, וכשיעור שהיה רצון הנפש דבוק בו ית' בעת המעשה – כך יהיה החפץ ראוי ומוכן להשראת קבלת הקדושה.

מעתה שבים אנו למעשה המוצב בראש המאמר העוסק במעשיו הגדולים של רבי חייא, ונדרשים אנו לפרוע את חובנו. שאלנו, מדוע הקפיד רבי חייא לזרוע בכוחות עצמו פשתן ממנו קלע רשתות, בעזרתם צד צבאים, שמעוררותיהם עיבד קלף, שעליו כתב חמשה חומשי תורה. מדוע נמנע מלקנות רשתות מוכנות, או עורות מוכנים מן השוק. וכי לא חס על זמנו היקר בו יכול היה לפעול גדולות ונצורות, מאשר להתעסק בזריעת פשתן וציידת צבאים?

אך לאור היסודות הנ"ל המושתתים על אדני תורתם של בעלי המוסר הגדולי ישראל יובנו הדברים היטב.

המהרש"א מאיר את עינינו ומסביר מה היו מניעיו של רבי חייא:

"...שכל מעשה הזה לתורה הוא בתחילה לשם-שמים. כי אילו קנה בהמה לעורה, היה בו מצד המוכר שיתוף דבר-אחר, אבל מתחילת גידול הכותנה היה לשם תורה ולמצוה...".

נפלא ממש!

עד כדי כך!... משום שאם יתערב איזשהו גורם, אפילו עקיף, אפילו רחוק שבחוק, אם יחסר חסרון כל שהוא בדבקות ל"שם שמים" – כבר פגומות ההכנה, כך באין ערובה בטוחה להצלחה בלימוד. [וכפי שנוכחנו לראות מהמעשה הנ"ל עם אלישע בן אבויה שיצא בסוף ימיו לתרבות רעה, למרות גדולתו בעקבות הכוונה הלא זכה והלא טהורה של אביו, כשהפרישו ביום מילתו לתורה...].

הוא שאמרנו: "טוב אחרית דבר – מראשיתו".

(בנועם שיח)

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד ביד משה

היום (כ"ז אדר) הילולת הגה"ק רבי יוסף שאול בן רבי אריה לייביש נתנוון זצוק"ל רבה של למברג והגלילות. ונזכיר ד"ת משמו, ממה שכתב בספריו דברי שאול ויד שאול עה"פ אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד ביד משה ונדועה קושיית הזה"ק דף רכ"ה מה ראה משה לפקוד ולמנות את תרומות בני ישראל, והלא אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, ואיך מנאם תחילה ואח"כ ברכם, מה שייך ברכה למנין?

ומה שתירצו בזה"ק מבואר בארוכה בקדושת לוי אוהב ישראל ועבודת ישראל, שיש חילוק גדול מיהו המונה, אם משה רבינו עושה מנין וספירה נכנס ברכה אמיתית, משא"כ כשאיש אחר מונה.

רבי יוסף שאול מבאר באופן אחר, בהקדים תמיהה נוספת מה שייך שמשה רבינו יברך 'שתשרה שכינה במעשי ידיכם', הרי כבר אמר הקב"ה ושכנתי בתוכם, וא"כ מה שייך לברך על זה. כמו שהקשינו אתמול.

וביאר ע"פ דברי הגמ' [ערכין דף כא: ובתוספות ד"ה אין] כשמבקשים שני שותפים לפרק את השותפות, צריך להמתין ליום השוק שאז הדבר עולה למחירו הכי גבוה ואז יתחלקו, ואמרו שם, שבהקדש אינו כן כי 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו'. וכן אי"ש הטליוז הרי משובחת היא, דהיינו בפרה בעלת מום שהקדישה לבדק הבית, וכן אם הקדיש מרגלית אם יעלה אותה לכרך, יהיה מחירה הרבה יותר גבוה, אלא שאין להקדש אלא מקומו ושעתו, ופרש"י שאם הקדיש מרגלית בכפר, ובכפר מחירו קטן ביותר, ובכרך הוא שווה הרבה יותר, אין שמין את המרגלית אלא לפי מקומה. ואם הגזבר מבקש לפדות את המרגלית בכרך, אין פודין אותה כאן בכפר לפי מחיר הכפר.

והקשו בתוספות מה טעם יש בדבר זה, הלא עלינו לסדר שיהיה מה שיותר לטובת ההקדש, וכן מצאנו שצריך להמתין שום ההקדש ששים יום, היינו כשאדם מבקש לפדות איזה חפץ מהקדש, עושים אכרזתא ששים יום לראות מי משלם הכי הרבה, וא"כ מדוע אין דואגים לקופת ההקדש ליטוע לכרך ולפדות ביוקר. ועי"ש בתוספות מה שתיירץ.

וביאר רבי יוסף שאול שכל ענין ההקדש הרי באמת אין הקב"ה צריך את הממון שלנו, שנאמר 'אם ארעב לא אומר לך.. האוכל בשר אבירים', ואומר 'אין חפץ לה' בעולות', אלא מה שהקב"ה רוצה מאיתנו הוא רק 'נדבת הלב' כמו שפי' האלשי"ך הק' ושאר ספה"ק.

הבן כפר שהקדיש מרגלית, היתה נדבת הלב שלו רק כפי שווי המרגלית בכפר, לדוגמא אלף דולר, אע"פ שבכרך זה שוה שלוש אלף דולר, אין הקב"ה צריך את הכסף שלו, אלא את נדבת לבו, ונדבת לבו בכפר היה אלף דולר, א"כ אין שום צורך להוליכו לכרך להרוויח יותר, הרי זה יהיה פגם כביכול כאילו הקב"ה צריך שאנחנו נרים את המניות שלו... כמו אחד שקונה כרטיס לוטו להקב"ה, שאם זה ירוויח הוא יתן הכל לצדקה, הרי עדיף שיתן דולר אחד לצדקה, שזהו נדבת לבו, אל תקנה לוטו לכבוד הקב"ה, לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. אל תחפש עצות לפני הקב"ה איך שיהיה לו מליונים.

ולא עוד אלא שיש בזה ממש פגם בהתייחסות כלפי הקב"ה, בשלמא אם אומר שקונה את הלוטו לעצמו ואם יזכה יתן צדקה, ניחא, אך אם קונה שני כרטיסי לוטו אחד לו ואחד להקב"ה, עדיף לתת את הדולר לצדקה ולא לקנות לוטו עבור הקב"ה.

מבאר רבי יוסף שאול, דכשמשא רבינו רואה את נדבת המשכן, הוא דווקא הולך ומונה, אלה פקודי המשכן, אע"פ שאין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, כי אין הקב"ה צריך שיכנס ברכה בזה שנתנו לו, אם הוא רוצה. הוא יכול לגלות באוהל של משה מחצב של סנפרינון, הוא לא צריך שיכנס ברכה בתרומות שנתנו לו... זה לא הנוסח שנוהגים כלפי מעלה. אדרבה אין לנו שום אינטרס שיכנס שם ברכה, להורות שהקב"ה אינו צריך לכסף וזהב שלנו. לי הכסף ולי הזהב נאום השם.

וברכתו של משה אינו 'יהי רצון שיכנס ברכה במעשיכם', לא ולא, אין לנו כלל רצון שיתרבה זהב ההקדש, יש לנו רק ענין 'שתשרה שכינה'. ואכן באמת לא היו יכולים לעשות זהב כפי מנין הזהב שנתנו, כי כמו שמקום ארון אינו מן המדה, כך זהב אינו מן המדה, ולכן מנה משה וכתב 'יהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר', הזהב לא נתרבה, אלא נשאר תמיד תשע ועשרים ככר, אלא כשהקב"ה רוצה יכולים לעשות מקצת זהב כלים רבים. כי אצלו ית' העיקר הוא נדבת הלב.

לו הקב"ה שיהיה מבול שנה, א"כ איך יכניס זית, ועלה בדעתו ששוב לא יהיו זיתים בעולם. ואמר לבניו בתיבה, תספרו לנכדים שפעם לפני המבול היו זיתים בעולם, זכרונו לברכה.

אך היונה הביאה לו 'עלה זית טרף בפי', אין הכי נמי שהקב"ה ציוה לו לעשות השתדלות, אומרת לו היונה, כבודך במקומך מונח, אין צריך להשתדלות, הבאתי עלה זית מגן עדן, ועד היום יש לנו זיתים וממנה מדליקים נרות המנורה.

שמן רומז על חכמת התורה, הקב"ה אינו צריך שבני ישראל יחזיקו את עולם התורה, איך חלמו לפני עשרים שנה איך יתקיים היום עולם התורה, ומה יהיה עוד עשר שנים, אין שיעור ואין גבול, בכל חסידות נולדים בכל שבוע ילדים רבים בלי עין הרע, בחסידות גור נולדים כמה מאות זכרים כל שבוע, כל שבוע צריך לפתוח עוד ישיבה שלימה, וכן בכל חצרות הקודש, מה יהיה כאן? רבי יהודי, אל תדאג לקופת הקב"ה.

אשרי מי שיש לו יד וחלק בעולם התורה, אך הקב"ה לבדו מסתדר יפה, רשב"י הבטיח שלא תשכח מפי זרעו, הישיבות בוודאי יצליחו, תבא יונה עם עלה זית והכל יהיה בסדר. כך רואה זכריה ששני הזיתים מנטפים מאליהם לתוך המנורה, מכניסים שמן וזה דולק ח' ימים, כי השכינה שורה בישראל. היוני וחכמתו לא מסתדרים עם זה, אך זכריה אומר לנו בסוף הפטרה 'לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות'. הקב"ה לבדו עושה הכל, הוא רק מזכה אותנו להיות שותפים בענייניו, כדי לגלות נדבת לבנו. יש לנו אב זקן.

וכל זה אמור כלפי הקדש ומוסדות הקודש, אך לגבי פרנסת האדם בעצמו, אדרבה אמרו חז"ל שיאמר 'ברוך אתה ה"א מלך העולם השולח ברכה בכרי הזה', היינו שאני הכנסתי כור אחד, והקב"ה יכניס ברכה ויוכפל הכרי, כי אנו מבקשים ומברכים שיהיה ברכה במעשינו, משא"כ הקדש אינו צריך ברכה, הקדש לא צריך שיברכו את ממונו, הקדש צריך רק את נדבת הלב של בני ישראל. כי המוסדות של הקב"ה שיש לו גזברים שהם השליחים שלו, הוא לא מעוניין ברווחים של השקעות מכספי הקדש. ואפי' אם נאמר שיחול עליהם הקדש, אין בהם מעילה. וכן גידולי הקדש אין בהם מעילה.

ומי שיבדוק את ההסטוריה ימצא שכל מי שבנה מוסדות בעולם התורה, חי בבחי' 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו'. הם עומדים בתחילת החודש, לא יודעים איך ישלמו חצי מליון דולר בחודש זה, אחרי ראש חודש הכל הסתדר, הם לא יודעים מה מאה ואיך, רק נדבת הלב של יהודים, ונסים ונפלאות. אם יעשה אחד השקעות וקומבינציות, אין בזה ענין. נכון שצריך השתדלות להקדש, היינו השתדלות להביא עוד נדבת הלב של בני ישראל, כן ירבו.

דברתי אתמול עם רבי יצחק לברון מאנטווערפן - אשדוד וסיפר לי מעשה ששמע לפני כמה שנים מהרה"ח רבי יעקב פרידריך שליט"א [מזקני חסידי חב"ד, ומתלמידי חכמים הגדולים דאנטווערפן] שהוא היה שליח לבנות תלמוד תורה על טהרת הקודש בעיר אמסטרדם, ובני הישוב התנגדו מאד והערימו כמה וכמה מניעות, אך הם התגברו על כל המניעות והתחילו לבנות בנין לת"ת, בתחילה נכנסו לעסק הבנין בכל הכוחות, וב"ה התחילו לקבלנים להכין תשתית לצורך הבניה. באחד הימים הוצרכו לשלם לקבלנים סכום גדול מאד, ועי' תנאי החוזה, אם לא היו משלמים את הסכום באותו יום, מופר כל תכנית הבניה. יום לפני כן ישבו העסקנים במשרד שהוקם בשטח הבניה, ודאגתם בלבם ובפיהם מאין יבא עזרם לשלם סכום כזה ביום המחרת, כדי שלא ירד ח"ו כל יגיעתם לטמיון.

תוך כדי דיבורם נכנס אדם בלתי מוכר למשרד, לא תואר יהודי לו, ושואל אותם מה בונים כאן? העסקנים תמהו על שאלתם, והשיבו לו בקרירות שבונים כאן בנין לתלמוד תורה לילדים יהודיים, הוא התעניין עוד, והם הראו לו את תוכנית הבנין. לאחר כמה רגעים אמר להם 'תודה שהתייחסתם אלי' ויצא לדרכו.

כמה דקות לאחר שיצא ראו העסקנים שהאורח הבלתי מוכר שכח על השלחן איזה שקית, הם רצו אחריו להשיב האבדה, ולא מצאוהו. כשחזרו למשרד פתחו את השקית ומצאו בו בדיוק את הסכום שהם צריכים לשלם מחר לקבלן לצורך המשך הבניה. לא פרוטה אחת פחות. יש איתנו חיים היום כמה עדים שהשתתפו בעסק הבניה באמסטרדם.

הקב"ה מראה לנו 'לי הכסף ולי הזהב נאום השם', לא היה מי שיתרום בנדבת הלב, מאידך היה נדבת הלב של העסקנים בקודש במסירות נפש, כיון שהיה להם נדבת הלב, והיה חסר מי שיתן, שלח הקב"ה את שלוחו 'שכח' שם את הסכום הזה.

ובאמת כל מנהל מוסד יכול לספר סיפורים בכגון דא, יתכן שכדאי להיות מנהל מוסד רק בכדי לזכות לראות פני אליהו הנביא בהקנין מדי חודש בחדשו... אך באמת כל יהודי בעל משפחה הוא גם מנהל מוסד, וכ"ש כשמתיחל להשיא את הילדים, יוכל כל אחד ואחד להעיד איזה חסדים גלויים הקב"ה עושה עם כל אחד ואחד. זהו יסוד גדול שצריך לשנן הרבה, אין להקדש אלא מקומו ושעתו.

הגרי"ז מבריסק היה חוזר על הדברים שכפי הנראה שמע מאביו וזקנו, יסוד גדול מאד על מה שאמרו חז"ל שהתורה קדמה לעולם, כי אם העולם היה הראשון והתורה לאחריו, אזי היה המצב שהעולם יש לו בעיות והתורה פותרת את הבעיות של העולם, יש עניים וחסרונות בעולם, והתורה מבקשת לתקן את החסרונות, לכן נצטוו בתורה על הצדקה. אך היות שהתורה קדמה, והעולם בא אחריו, הרי שהקב"ה ברא את העולם עם חסרונות כדי שיוכלו לקיים תורה ומצוות. שהרי הקב"ה הוא כל יכול, א"כ מדוע יש בעולם חסרונות, כמו שהקשו הראשונים, איך יתכן שלפעמים נולדים אנשים חולים או שאין גופם שלם, וכן מדוע יש עניים

והנה שהקשו בתוספות מדין אכרזתא, כי כשאדם בא לפדות הרי צריך לברר כמה היתה נדבת הלב של התורם, כשאדם בהול למכור חפץ במהירות אינו מקבל את המחיר האמיתי, כדי לברר את נדבת לבו של התורם צריך לברר בישוב הדעת ולהמתין ששים יום, עד שיתברר כמה היה נדבת הלב של תורם החפץ. משא"כ כשהכפרי תורם מרגלית, הרי נדבת לבו היה רק כפי מחיר של הכפר.

כשמדברים מענין אמונה ובטחון, יש לדעת שיש בזה כמה מדרגות. מה שדברנו כעת, להאמין שהקב"ה יכול להסתדר לבדו, והוא יכול להחזיק את כל עולם התורה, הרי לפני עשרים שנה לא ידעו איך יתקיים עולם הישיבות ביום הזה, ובי"ה הכל מתנהג יפה, וגם עכשיו אין יכולים העסקנים לחשוב מה יהיה עוד עשרים שנה, אם אנו מאמינים שאנו סמוכים ובטוחים בו ית', אין מה לדאוג כלל.

הן אמת שגדר ההשתדלות הוא גם כלפי דברי קודש, אך לא לדאוג שיהיה להקב"ה כסף מיותר, למעלה מנדבת הלב, זהו דבר שאינו, כי מה שהקב"ה מבקש שניתן צדקה לעולם התורה, הוא כי חפץ לראות נדבת הלב שלנו. כשנתת מאה דולר, יהיה השראת השכינה במאה דולר שנתת.

ב"ה אנו מחנכים את ילדינו, וצריך שיהיה שם השראת השכינה, כל מה שאנו צריכים הוא רק השראת השכינה, השראת השכינה תהיה רק לפי נדבת הלב של היהודי, אמנם אם הנדבת הלב היא אלף דולר והוא נותן רק מאה, כי זה מה שיש לו, ובא הגזבר ועושה מהמאה דולר אלף דולר, אזי מה טוב ומה נעים להרבות המעות ברווחים שיהיה נעשה מזה אלף, שהרי היתה לו נדבת הלב של אלף דולר.

ויתכן שמה שאמרו חז"ל 'אין להקדש אלא מקומו ושעתו', כולל גם שאין לעשות 'השקעות' שבביל מוסדות התורה. כי הקב"ה משגיח עכשיו על כל מוסדות התורה, מה צריך לדאוג לו לעוד שבעים שנה. אין להקדש אלא מקומו ושעתו. וכן הופסק ברמב"ם שאסור לגזבר להלוך את היהלום לכרך. אמנם בימינו שיש שוויות גלובליות של זהב בכל מקום בעולם, א"כ גם הדר בכפר נותן מרגלית כפי מחיר הכרך, משא"כ בזמן חז"ל, האיש הכפרי לא היה לו השגה של מחיר של כרך.

ובזה פי' רבי יוסף שאול דברי הגמ' בב"מ דף קיד/א: 'יצא הקדש שאין צריך ברכה', שם מדובר כשאחד נתן משכון להקדש או שמשכנוהו מי שלא נתן מחצית השקל עד כ"ה אדר, לקחו ממנו כסות יום או כסות לילה, אזי הקדש אין צריכים להחזירו בלילה או ביום, דכתיב 'ושכב בשלמנו וברכך', יצא הקדש שאין צריכים ברכה. כשאדם מברך את קופת הצדקה שתתרבה, אין צריך את הברכות שלך יותר מנדבת הלב. כל מה שהקב"ה מצוה אותנו לנהל קופת צדקה של כלל ישראל, הוא לאסוף נדבת הלב ולא ממון, כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. הוא יכול להסתדר לבד, אתה רק תביא נדבת הלב. אל תחקור איך להפוך נדבת הלב של מאה לעשר אלף.

והוסיף בספרו 'יד שאול' ע"פ מש"כ הרמב"ן בב"ב שאין להקדש קנין חצר, כנודע דברי הקצות בסי' ר' בארוכה, ואפי' אם נאמר שיש להקדש קנין חצר, מ"מ אין בזה משום מעילה. דהיינו אם הקדיש יהודי שטח להקדש, ונפל צבי שבור בחצר המשתמרת להקדש, לא זכו הקדש בצבי זה. וי"א שכן זכו, אך אין בזה מעילה. ופי' רבי יוסף שאול, כי הצבי השבור הזה, או הזהב והכסף שנפלו לחצר, הרי אין בהם נדבת לב של יהודי, אלא מעצמם נכנסו, א"כ יכול כל אחד לקחתו, אין לה' חפץ בריבוי נכסים כלל.

המדמרגה הפשוטה יותר הוא שאדם רוצה לעשות השקעות במוסדות התורה, 'לדאוג' שהקב"ה יהיה לו שפע בעוד שלושים שנה, זה לא כ"כ קודש, ואפי' לדעת הי"א שהקדש כן זוכה בחצר אך אין בזה מעילה, היינו שאינו קדוש כ"כ, שלא היה שם נדבת הלב של בני ישראל.

והמדמרגה היותר עליונה שאין צריך כלל שהחצר של הקדש תזכה, כי אין לה' חפץ כלל בריבוי הנכסים, רק נדבת הלב. בזה יש מעילה, ויביא המועיל אשם מעילות, מדוע, כיון שהיה כאן נדבת לב של יהודי, כשאין נדבת לב, אין בזה מעילה, אין לזה חשיבות כלל.

י"ג שופרות היו במקדש שהם בחנו את נדבת הלב של יהודי, אך לא עשו מניית ורווחים ברכוש של הקדש, אין בונים בית המקדש מכסף של בורסה ומניית, שאין בהם נדבת הלב. כמוכן כשאדם הרוויח כך וכך ממניות ותורם כך וכך לצדקה, במקום לתת רק מאה, השקיע את המאה ועשה מזה אלף ונתן את האלף לצדקה, אזי בוודאי יש בנדבת לבו מעלה יתרה. משא"כ הגבאי צדקה אין לו לנפח את מעות הצדקה יותר מנדבת הלב של התורם. לא דברנו הלכה למעשה, אלא שלמדנו דברי רבי יוסף שאול וצוק"ל.

וכן אמר רבי אהרן קאטלער להגאון מפוניבז' כשהציע לו על שטח גדול באמריקה שיוכלים לעשות ממנו רווחים כפולים ומכופלים לייסד הישיבה לעוד עשרות בשנים, ואמר לו רבי אהרן כל הדברים הנ"ל, שאין לנו עסק להגדיל את הרווחים לקופת הקב"ה. עד כדי כך שמשה רבינו הולך למנות את ההקדש כי אין צריכים בו ברכה, לא אמרו שיקנה החצר של הקדש מה שנכנסים בו טל חרמון שיווד על הררי ציון, כי אין ענין שיהיה רווח בקופת הקדש. לי הכסף ולי הזהב נאום ה'. ופוק חזי איך הצליח רבי אהרן קאטלער מאד בבניית מוסדות התורה באמריקה, כי אין להקדש אלא מקומו ושעתו.

וכן אמרנו בהפטרות שבת חנוכה, הנביא זכריה ראה מנורה, ושני זיתים עליה ונוטפים מהם שמן לנרות המנורה, ואי' בספה"ק ע"פ דברי המדרש שלא הכניס נח שתיל הית לתוך התבה, כי דרך טבע הזית שאינו מחזיק יותר מ"ב חודש, ואע"פ שהקב"ה ציוה לו להכניס מכל מאכל אשר יאכל, וחישב נח, היות שאמר

בעולם. ואמרו רז"ל [שמות רבה לא, ה] 'דוד המלך אמר לפני הקב"ה ישב עולם לפני אלוקים' היינו שיהיה העולם מיושב בשלימות כמו שמתאים לפני אלוקים, והשיב לו הקב"ה 'חסד ואמת מן יצורוהו, א"כ איך יוכלו להטיב אחד עם זולתו, והרי שכל מה שיש חסרונות בעולם הוא כדי שיהיה המוסד שמשלים את החסרון. כי התורה קדמה לעולם, הצדקה היא מהתורה, והעולם שבא אחריו נברא עם חסרונות לצורך קיום התורה. כדי שיוכלו לסייע ליתומים ואלמנות, לכן יש בעולם יתומים ואלמנות וכו'.

וז"ל המדרש שם (רבה שמות פסקה ה): "אמר דוד רבון העולמים ישב עולם שנתאמר 'ישב עולם לפני אלוקים' אמר לו הקב"ה אם אעשה עולמי שיה' חסד ואמת מן יצורוהו"

זאת למדנו מאברהם אבינו שהיה יושב ומצטער על שאין לו אורחים, כמו שהאריך הבאר מים חיים, אם העיקר הוא העולם והתורה באה אחריה, א"כ מה יש להצטער שאין אורחים, כשיש אורחים מקיימים את המצוה, כשאין, אין צורך. אלא לאחר שהתורה קדמה לעולם, א"כ מצטער אע"פ שאין הקב"ה מזמין לו אורחים. וזה החילוק בין יהודי לגוי, שהגוי מסתכל על המוסדות שלו לאחר העולם, אך היהודי אינו עושה חסד כיון שהוא איש טוב, אלא כאשר ציוה ה'. כמ"ש ברש"י ובמדרש ובספרי. ולזאת מחזירים אבדה רק ליהודי ולא לגוי, להורות שאנו משיבים אבדה רק לקיים רצון יוצרנו ית"ש. נמצא שמה שהאדם איבד אבדה, הוא רק כדי שאני אקיים מצות השבת אבדה. כי התורה קדמה לעולם.

ונמצא שהעסקן שיושב ומטכס עצה איך לחסוך את הדאגה של המוסד לעוד חמש שנים, טעות גדולה הוא טועה בכך, כי אדרבה אנו צריכים את הדאגה לאחר חמש שנים, כי העולם צריך לשרת את מצוות התורה. אם לא יהיו דאגות של מוסדות תורה, יצטרכו להמציא דאגות אחרות... כי העולם בא אחר התורה.

וכן אמרו בגמ' ב"ב דף י' 'וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם'. כי הקב"ה היה יכול לברוא עולם בלא עניים כלל, הגם שאין צריך ראיות לכך, אך כך אמרו חז"ל 'מעולם לא ראית ארי קייץ, שועל חנווני' רק האדם צריך להיות כזה חלש ומלא חסרונות, רק בכדי שיהיה אפשרות לקיים מצות חסד וצדקה. אע"פ יושב ומצטער שאין לו אורחים, למה יש להם מזגן בבית, ובחוץ בוערת השמש כחום היום, איך הסתדרו כל הבעיות, הרי העולם צריך לשמש את התורה.

ונמתיק יותר הבנת הדבר ע"פ משל, כנהוג היום שהייצרנים של כלי חשמל, פועלים בחכמה בעת בניין המכשירים שלאחר שנה שנתיים יצטרך האדם לקרוא אומן לתקנו, או להחליפו בדוגמא יותר חדשה. כך הוא גם במלכותא דרקינא, הקב"ה ברא עולם, וסטר לה כמה סטירות, עניים, חולים, בעלי חסרונות, ויתומים, כדי שיעשו עמהם חסד ואמת. אע"פ שבוודאי הצור תמים פעלו ויש כמה וכמה חשבונות מדוע ילד זה הוא יתום וילד זה אינו יתום וכן באלמנות ועניים וחולים, אך אלו החשבונות אינם שייכים אל התורם, אתה צריך לתת להשלים החסרונות איך שאתה יכול, בגוף או בממון. הקב"ה מבקש שתהיה שותף שלו בהשלמת בנין העולם. בתורה שקדמה לעולם כתוב 'לא יחדל אביון מקרב הארץ, וכל זה כדי ש'תזכו להם לחיי עולם הבא'.

ומעתה מובן ביותר דברי רבי יוסף שאול נתנזון הנ"ל, שאין הקדש צריכים ברכה והרווחה, כל יסוד ההקדש הוא רק לקיים רצון ה' ע"י נדבת הלב. יהיה מה שיהיה.

והן אמת שסכפי הצדקה צריכים זהירות גדולה מאד, לשמור על כל פרוטה, כי אסור לזלזל בנדבת הלב של יהודי, הקב"ה מחבב את הדולר הזה, הוא נהפך להיות חפצא דמצוה, כמו לולקא של הרוזינער, כך יקר אצלו יתברך דולר שנתלשב בו נדבת לב, הדולר הזה שווה יותר מכל הממון שיש מסוף העולם ועד סופו. כמו שאסור לזרוק תפילין ואתרוג על הארץ, כך יש לשכב פרוטה של צדקה. וכמסופר בגמ' על מעות פורים שנתחלפו לו, ונתן את שניהם מרוב חשיבותם

עוד למדנו מכאן יסוד נוסף, כי האדם רגיל למדוד את חשיבות המצוה לפי התוצאה שלה, לדוגמא אם יוכל בשעה זאת לדבר עם יהודי רחוק לקרב אותו לתורה ומצוות, ובזה ירגיש שזכה לפעול גדולות ונצורות, לעומת זה יש לו אפשרות להכנס לבקר איזה יהודי זקן לחזק אותו. דרך האדם שהוא מודד לפי התוצאה והפירות שיצאו ממעשיו. ואם לא יוכל המקבל להחזיר לי אפי' חצי חיוך, ולא ירגיש פירות במעשיו, כ"ש שקשה לו מאד, והוא מעדיף לעשות דבר שמכירים בחשיבות מעשיו.

וכמוכן שצריך תמיד דעת תורה מה לעשות בכגון דא, אך בבחינה מסויימת יש הרבה יותר נדבת הלב במקום שאינך מרגיש בחשיבות פעולותיך, כי אם באנו לקיים תורה לתקן בעיות של העולם, כמוכן שצריך לתקן את הבעיה היותר גדולה, להשקיע במקום שיראה יותר פירות. אך כיון שהבעיות הם לצורך התורה, יתכן שבמקום שלא תראה פירות בעמלך, שם נדבת לבך יותר זך ונקי. 'כי לא באת לעולם לפעול ולהצליח אלא לעשות ככתוב בתורה'. [טוען און נישט אויפטוען] במקום שהתוצאות לא כ"כ מבריקות, החסד יותר גדול. אלא שפעמים שמצד התורה עצמה יש להשקיע במקום שיראה יותר פירות. כמ"ש במשנה בהוריות שיש דיני קדימה כהן קודם ללוי וכו', אע"פ שמרגיש שיעל יותר אצל הלוי מהכהן, אך התורה אומרת שכהן קודם ללוי, או יש דברים שאיש קודם לאשה ויש שאשה קודם לאיש, או מה שעניי עירך קודמים, אין ההלכה מתחשבת בפירות של פעולותיך, אלא אנו מצוים לעשות ככל אשר נצטוינו.

בתיחלה לא האמין למשמע אזניו, ושאל את הסוחר פעם שניה ושלישית באיזה מחיר הוא מתכוון למכור לו את הפרווה, כשהסוחר אישר שוב ושוב את המחיר המוזל שנקב בתחילה, החליט היהודי לרכוש ממנו מספר רב של פרוות, ולמוכרו במחיר הרגיל, וכך יעלה בידו להרוויח מעיסקה זו הון רב.

רבי ישראל סלנטר היה משנן על יסוד זה, והוכיח מפעולותיו של אברהם אבינו ביקש להעלות את בנו יצחק לעולה, הוא עשה מה שהיה צריך לעשות, ולא הצליח, הכניס אורחים בלתי רעבים כלל, רק היה נדמה שהם אוכלים. והוא רץ להביא שלושה בקר, הוא עושה ולא פועל למעשה, לא מעניין אותו אם הוא מצליח במעשיו, הוא עושה מה שהוא מצווה לעשות. וכן הוא עומד ומתפלל על סדום כמה וכמה פעמים, ואברהם שב למקומו, אין תכלית להצליח בפעולות, אלא לעשות מה שהוא צריך.

יש בירושלים 'מכון הטכנולוגי לפתרונות בעיות ההלכה', זהו רחוק מאד מאד מן האמת, שמסתכלים על התורה כדבר שעושה בעיות לאדם, ומשתדלים לתקן את הבעיות. והוא טעות גדול ונורא, כי אדרבה הקב"ה ברא עולם עם בעיות, כדי שהתורה שקדמה לעולם תוכל להתקיים, לא שתתקן את הבעיות של העולם, אלא שיוכלו לקיים את התורה. כי לא בנו לתקן את העולם, אלא לקיים רצון השם.

לבד מזאת ידוע דברי הגמ' 'קצרו לפי חסד' אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, ופרש"י שמוודים כמה יגיעות יגיעת בצדקה זאת, ועוד שזה נחשב לפי צרכי העני, שאם היה העני רעב ביותר, והיה לך זכות לתת לו לאכול, זוהי זכיה מיוחדת שהקב"ה זיכה אותך בכך, אך דבר זה אינו שייך לבחירה שלנו. זהו מוסד של קבלת שכר שאינו נוגע לנו כלל.

נמצא שאע"פ ששכר מצוה למעלה יתרבה אם בפועל זכה לשמח יותר את העניים, אך זה אינו משפיע על שיקול הדעת בשעת נתינת הצדקה. רק דיני הצדקה משפיעים, ולא השכר שבה משפיע. בוודאי יתכן שרצוי לפני ה' שיזכה אדם להוציא לפועל, אך זהו השכר העליון, ולא באנו לתקן את הבעיות של הקב"ה כי אין להקב"ה שום בעיות, כמו שהעיד רבי יעקב פרידריך, וכמעשה דאיש חסיד היה וגם בבנים חמשה, ודברה לו האשה, ובא אליה הנביא ושיוע בחצי הלילה, ובאו מלאכים, ונתעשר החסיד בשמונה מאות אלף זהובים. כי אין להקב"ה שום בעיה שצריכים לפתור אותה.

וכן אמרו בגמ' ב"ב דף י' 'וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם'. כי הקב"ה היה יכול לברוא עולם בלא עניים כלל, הגם שאין צריך ראיות לכך, אך כך אמרו חז"ל 'מעולם לא ראית ארי קייץ, שועל חנווני' רק האדם צריך להיות כזה חלש ומלא חסרונות, רק בכדי שיהיה אפשרות לקיים מצות חסד וצדקה. אע"פ יושב ומצטער שאין לו אורחים, למה יש להם מזגן בבית, ובחוץ בוערת השמש כחום היום, איך הסתדרו כל הבעיות, הרי העולם צריך לשמש את התורה.

ונמתיק יותר הבנת הדבר ע"פ משל, כנהוג היום שהייצרנים של כלי חשמל, פועלים בחכמה בעת בניין המכשירים שלאחר שנה שנתיים יצטרך האדם לקרוא אומן לתקנו, או להחליפו בדוגמא יותר חדשה. כך הוא גם במלכותא דרקינא, הקב"ה ברא עולם, וסטר לה כמה סטירות, עניים, חולים, בעלי חסרונות, ויתומים, כדי שיעשו עמהם חסד ואמת. אע"פ שבוודאי הצור תמים פעלו ויש כמה וכמה חשבונות מדוע ילד זה הוא יתום וילד זה אינו יתום וכן באלמנות ועניים וחולים, אך אלו החשבונות אינם שייכים אל התורם, אתה צריך לתת להשלים החסרונות איך שאתה יכול, בגוף או בממון. הקב"ה מבקש שתהיה שותף שלו בהשלמת בנין העולם. בתורה שקדמה לעולם כתוב 'לא יחדל אביון מקרב הארץ, וכל זה כדי ש'תזכו להם לחיי עולם הבא'.

ומעתה מובן ביותר דברי רבי יוסף שאול נתנזון הנ"ל, שאין הקדש צריכים ברכה והרווחה, כל יסוד ההקדש הוא רק לקיים רצון ה' ע"י נדבת הלב. יהיה מה שיהיה.

והן אמת שסכפי הצדקה צריכים זהירות גדולה מאד, לשמור על כל פרוטה, כי אסור לזלזל בנדבת הלב של יהודי, הקב"ה מחבב את הדולר הזה, הוא נהפך להיות חפצא דמצוה, כמו לולקא של הרוזינער, כך יקר אצלו יתברך דולר שנתלשב בו נדבת לב, הדולר הזה שווה יותר מכל הממון שיש מסוף העולם ועד סופו. כמו שאסור לזרוק תפילין ואתרוג על הארץ, כך יש לשכב פרוטה של צדקה. וכמסופר בגמ' על מעות פורים שנתחלפו לו, ונתן את שניהם מרוב חשיבותם

עוד למדנו מכאן יסוד נוסף, כי האדם רגיל למדוד את חשיבות המצוה לפי התוצאה שלה, לדוגמא אם יוכל בשעה זאת לדבר עם יהודי רחוק לקרב אותו לתורה ומצוות, ובזה ירגיש שזכה לפעול גדולות ונצורות, לעומת זה יש לו אפשרות להכנס לבקר איזה יהודי זקן לחזק אותו. דרך האדם שהוא מודד לפי התוצאה והפירות שיצאו ממעשיו. ואם לא יוכל המקבל להחזיר לי אפי' חצי חיוך, ולא ירגיש פירות במעשיו, כ"ש שקשה לו מאד, והוא מעדיף לעשות דבר שמכירים בחשיבות מעשיו.

וכמוכן שצריך תמיד דעת תורה מה לעשות בכגון דא, אך בבחינה מסויימת יש הרבה יותר נדבת הלב במקום שאינך מרגיש בחשיבות פעולותיך, כי אם באנו לקיים תורה לתקן בעיות של העולם, כמוכן שצריך לתקן את הבעיה היותר גדולה, להשקיע במקום שיראה יותר פירות. אך כיון שהבעיות הם לצורך התורה, יתכן שבמקום שלא תראה פירות בעמלך, שם נדבת לבך יותר זך ונקי. 'כי לא באת לעולם לפעול ולהצליח אלא לעשות ככתוב בתורה'. [טוען און נישט אויפטוען] במקום שהתוצאות לא כ"כ מבריקות, החסד יותר גדול. אלא שפעמים שמצד התורה עצמה יש להשקיע במקום שיראה יותר פירות. כמ"ש במשנה בהוריות שיש דיני קדימה כהן קודם ללוי וכו', אע"פ שמרגיש שיעל יותר אצל הלוי מהכהן, אך התורה אומרת שכהן קודם ללוי, או יש דברים שאיש קודם לאשה ויש שאשה קודם לאיש, או מה שעניי עירך קודמים, אין ההלכה מתחשבת בפירות של פעולותיך, אלא אנו מצוים לעשות ככל אשר נצטוינו.

בתיחלה לא האמין למשמע אזניו, ושאל את הסוחר פעם שניה ושלישית באיזה מחיר הוא מתכוון למכור לו את הפרווה, כשהסוחר אישר שוב ושוב את המחיר המוזל שנקב בתחילה, החליט היהודי לרכוש ממנו מספר רב של פרוות, ולמוכרו במחיר הרגיל, וכך יעלה בידו להרוויח מעיסקה זו הון רב.

הסתכל אליי, ותגיד האם אינך זכור שעבדתי אצלך לפני למעלה מ-30 שנה, אמר הסוחר.

כך או כך, ברצוני לבשר לך שאתה משוחרר מן הכלא, ובוא ואספר לך את השתלשלות הדברים החל מהרגע שהגעת לשוק כדי לרכוש את הפרווה. זכרונות נעימים עד מאוד ליוו אותי מהתקופה שבה עבדתי אצלך. יושרך ומידותיך הטובות, סלחנותך לכל יציר נברא, וההשתדלות שהשתדלת להנעים את האוירה במחיצתך, היו בזכרוני כל העת, גם בשנים מאוחרות יותר, כשדרכינו נפרדו זו מזו. מיד כשראיתך נכנס לחנות הפרווה שלי, החלטתי למכור לך את הסחורה במחיר מוזל מאוד, כדי להחזיר לך ולו במשהו על כל שעשית למעני בתקופת עבודתי אצלך.

ואכן, מכרתי לך מרצוני את הפרווה במחיר 'המצחיק' ההוא, שלא החזיר לי אפילו את העלות שהשקעתי אני בקניית הפרווה. הכל היה שווה לי, כדי לגרום לך נחת רוח. גם כשהגעת בפעם השנייה, לא שינית את טעמי ויחסי אליך.

ברם, לאחר מכן, נזכרתי שבתקופת עבודתי אצלך, היית מדבר רבות בשבחה של הדת היהודית, והאמונה בבורא עולם, מחד גיסא, ובטלת לחלוטין את כל מי שדיבר על אלוהים אחרים. ברגע שנזכרתי בכך, החלטתי שלא שווה לי להעשירך עושר כה רב, במכירת הפרווה במחיר המוזל, אלא אם כן אעמידך בנסיון ואדרוש ממך לנשק את הצלם שלי, ואראה האם הדברים שדיברת אתנו אז, מפעמים באמת בליבך, והינך מאמין באלוקיך עד תום, או שמא הכל היה מן השפה ולחוץ.

ועכשיו, משראיתי את אמונתך העזה, ונוכחתי בעצמי בנאמנותך לבורא עולם, אני משאיר בידיך את כל הפרווה שקנית ממני, עם הרווח הגדול בצידן, ואף אמכור לך עוד ועוד פרוות, ובמחירים יותר מוזלים, על מנת שתצליח להרוויח עוד כסף, ולהתעשר בצורה יותר משמעותית.

מה למדנו מסיפור זה, שסופר כאמור על ידי אחת מראשי הישיבות? ההצלחה וההגשוג המתינו ליהודי הוא מאחרי הדלת.

אם לא היה עומד בנסיון, חלילה, ומנשק את הצלם, או מוציא מילה אחת מפיו נגד האמונה, לא היה זוכה להגיע למה שהגיע. רק משעמד בנסיון הגדול, והוכיח להשי"ת שהוא מאמין שכל מה שהוא עושה עימו - לטובה הוא עושה, ואיש לא יצליח ליטול ממנו את האמונה הזו, נפתחו בפניו שערי ההלחה והסיעתא דשמיא.

(ברכי נפשי)

וכך עשה, והצליח לצבור לעצמו סכום כסף גדול מאוד. לאחר שסיים את מכירת הפרווה, וירא כי טוב, החליט לנסות את מזלו בשנית. והנה גם הפעם היה מוכן הסוחר למכור לו את הפרווה במחיר המוזל. היהודי רכש כמות גדולה של פרוות, ומכרן, והצליח גם הפעם להתעשר בהון רב.

כשהגיע בפעם השלישית, השתנו לפתע פניו של הסוחר, שהרים עליו את קולו ושאל: 'תגיד לי, כמה כסף שילמת על הפרווה שמכרתי לך?' כשנשקב במחיר המוזל, החל הסוחר לצעוק, ואף לאיים עליו, ותוך שהוא מנופף באצבעו השמיע איומים נגד היהודי, הגדירו כגזלן, וטען שחטש אותו עד שהגיע למחיר הלא-יאימן הזה... ותבע ממנו להחזיר לו את כל הפרווה...

היהודי היה המום, ולא הבין על מה רגשה הארץ ועל מה נעו אמות הסיפין. 'הרי אתה-עצמך הצעת לי לרכוש את הפרווה במחיר זה, ומה אתה רוצה עכשיו ממני?' - שאל.

אבל עד שפנה ימין ושמאל, הגיעו שוטרים והניחו אזיקים על ידיו, ושמורו במעצר. לסוחר ההוא, כך התברר, היו קשרים טובים עם ראשי השלטון בארץ ההיא, ובשל מעמדו המכובד מילאו רשויות החוק אחר הוראותיו, והיהודי הובל לבית הכלא.

לא עזרו לו כל הטענות וההצטדקויות שמעולם לא גזל פרוטה מאף אחד, וגם הפעם איננו אשם במה שקרה, וכו'. החוקרים האמינו לסוחר, והיהודי הושם מאחרי סורג וברז.

כעבור מספר ימים, נכנס הסוחר אל כילאו של העצור היהודי, ואומר לו: יש לי להציע לך עיסקה מסוימת, ואם תמלא אחר התנאי שלי, תשתחרר מיידי מבית הכלא.

היהודי שלא ידע מה מתכוון הסוחר להציע לו, נטה אוזניו כאפרכסת, ואז אמר לו הסוחר: יש עמדי כאן צלם של האלוהים שלנו. אם תנשק אותו, אדבר עם שלטונות הכלא שישחררוך מיידי מבית האסורים.

היהודי שמע והזדעזע. הוא התעשת באופן מיידי, ואמר לסוחר, באמיצות ובאמונה, שהוא אינו חושב כלל למלא אחר דבריו.

'אני יהודי, ואסור לי לעשות מה שאתה אומר, ואני אף מצווה על כך בייהרה ובל יעבור, והנה אני מוכן ומזומן למסור עצמי להריגה. לא יעזור לך שום דבר!'

הסוחר ניסה לשכנעו שוב ושוב, ומשראה שהיהודי נותר בן נאמן לאלוקיו, ואינו מתכוון להמירו באלוהים אחרים, שינה לפתע את טון דיבורו, והתייחס אל היהודי הכלוא בנעימות וברוך.

האם אינך מכיריני? - שאל.

בדרך הדרוש

מרמזו על תורה מן השמים, ושלחו על השגחה פרטית ושכר ועונש, ומנורה על מצאת השם ואור פני מלך חיים עיין שם, ואחר כל זה זכו להשראת השכינה:

ומסים כי ענן ה' וגו', זו מידת הרחמים היה, ויהיה על המשכן זו כלל ישראל כמו שכתב האלשיך [תרומה פ"ט ט"א ד"ה עוד יתכן] על הפסוק (תרומה כ"ה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דכלל ישראל מדור לשכינה, וזה לעיני כל ישראל בכל מסעיהם, רצה לומר בכל הזמנים הן בארץ וזבת חלב ודבש בעת שקרן הצלחה זורח עליהם והן בארץ גלותם עת שוקעת שמש לא יתיימשו, ויהיה נגדם דיבור אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, רצונו לומר כי אף שם אלקים הוא רחמים כי הוציא מארץ מצרים:

וזה ואלה שמות בני ישראל וגו' [שמות א, א], אף שמתחילה היה הגזירה קשה מה שירדו יוסף ואחיו למצרים, עם כל זאת אחר כך ראו שהיה לטובה ויצאו ברכוש גדול,

וזה ואלה שמות וגו' את יעקב מעשה אבות סימן לבנים, כמו באבות היה תחילתן יסורין וסופן שלוה אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה [ויגש מ"ד, ד], כן אתם אל תתיימשו מן הגאולה וחירות וענן ה' על המשכן יומם וגו', כל זה יהיה לעיני כל ישראל בכל מסעיהם שיאמינו בה' שאחריתם יגעה מאד, ויזכו לגאולה שלימה וקרובה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

(פרדס יוסף)

לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה, על פי מה שאיתא בברכות (ג"ד). כשם שמברכין על הטובה כן מברכין על הרעה, דארתו שם הרחמים בעצמו הוא אחד כמו שכתוב בתהלים (קט"ו, יג) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא היינו רחמים,

וכמו כן כתיב [שם פסוק ג-ד] צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא גם כן שם הוי"ה שהוא רחמים, ובכל עת הן בעת טוב והן בעת רעה ח"ו יתחוק עצמו בה' הרחמים להאמין כי חסדי ה' לא תמנו:

וזהו שנאמר וה' הולך לפנינו יומם, היינו אותו השם הרחמים שהיה עמם בעת הטובה לנחותם הדרך, הוא עמם לילה היינו בעת צרתם וגלותם, יומם ולילה עת הטוב המרומז ביום וחושך גלות המכונה לילה:

ובתמיד (ל"ב ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, הצלחה נקרא יום וצרות לילה, ואם עוסק בתורה בעת גלות שכינה כנגדו ולא ימוש עמוד הענן יום ועמוד האש לילה, בעת הצלחה צריך לזכור כי יש עננים ובעת צרה לא יתיימשו ויהיה לו אמונה שעוד יאיר לו הצלחה:

וזה פירוש כי ענן ה' על המשכן יומם בעת הצלחה, מתירא שאל יחושך בענן, ועמוד האש לילה בעת חשכת לילה יבטח בה, זה יהיה תמיד לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם בגלות:

וסיום הפרשה אחרי שמסיים כל עבודת המשכן, והיה תיקון על מעשה עגל והיה עדות שנמחל עוונם, ובבינה לעתים [דרוש ס"ט ד"ה והיסודות] כתב בהתיקון היה בשלשה עקרים, מה שחטאו נגד מצאיות ה' ותורה משמים ושכר ועונש כל זה תיקנו בעשיית משכן, ארון

אלה פקודי המשכן

בפסוק הקודם וכל יתדות המשכן סביב נחושת וסמך ל'י אלה פקודי המשכן משכן העדות איתא בילקוט למה היו יתדות המשכן של נחושת ולא של ברזל משום דברזל מרמזו על אדום ומשכן עתיד ליתרב ע"י אדום לכך לא רצה לרמוז שיחבר בית המקדש ע"י אדום, ואיתא ברש"י למה נאמר כפל לשון משכן משכן רמז שתמשכן בשני חורבניו על עונותיהם של ישראל והא"ש וכל יתדות המשכן נחושת ק"ק קושיית הילקוט למה לא ברזל וצ"ל שלא רצה לרמוז שיחבר ע"י אדום וקשה מנ"ל שיחבר ולכך אמר אלה פקודי המשכן שנתמשכן שני פעמים ודו"ק:

(מדרש יונתן)

ויברך אותם משה

רש"י: ויהיה נועם וכו' והוא אחד מאחד עשר מזמורים (ל"ט, מ"ג). וקשה מה בעי רש"י בזה. ומחאתני הרב הגאון האב"ד ק"ק מווגיערש בעל המחבר ספר נוה שלום אמר דאיתא במדרש תהלים [צ, ד] י"א מזמורים שאמר משה בטכסים של נבואה אמרן, ולמה לא נכתבו בתורה אלא אלו דברי תורה ואין מפסיקין בין דברי תורה לדברי נביאים עכ"ל, והיה קשה לרש"י אם משה רבינו אמר ויהי נועם כו' אם כן למה לא נכתבה זאת בתורה, לכן מתרץ דהוא מן אחד עשר מזמורים על דרך נבואה ואין מערבין דברי תורה בדברי נבואה, ודפח"ה.

(פרדס יוסף)

כי ענן ה' (מ, ל"ח).

לנעץ סוף הפרשה לפרשת שמות ראיתי בזה קצת עם הוספה ממני, בפירוש הקרא בשלח (י"ג, כ"א) וח' הולך